

VVS REACTIE OP DE NOTA SOETE

Standpunt goedgekeurd op de algemene vergadering van 19 maart 2008

1. PROBLEEMSTELLING EN INLEIDING.....	1
2. DE COMMISSIE SOETE.....	2
3. RATIONALISATIE VAN HET ONDERWIJSAANBOD.....	2
3.1. DOELSTELLINGEN VAN HET SOETE RAPPORT.....	2
3.1.1. maximaliseren van de kwaliteit.....	3
3.1.2. maximaliseren van de maatschappelijke relevantie.....	3
3.1.3. maximaliseren van de efficiëntie.....	3
3.2. BELANGRIJKSTE KNELPUNTEN EN HIATEN.....	3
3.2.1. geografische spreiding en nabijheid.....	3
3.2.2. mobiliteit.....	4
3.2.3. samenwerking en concurrentie.....	4
3.2.4. wegwerken overlap.....	5
3.2.5. levensbeschouwing.....	5
3.2.6. collectieve verantwoordelijkheid.....	6
3.2.7. kwalitatieve dimensie en normen.....	6
3.3. EVALUATIE VAN DE CONCREET VOORGESTELDE METHODES.....	7
3.3.1. kwantitatieve norm en numeriek analyse.....	7
3.3.1.1. professionele bachelors.....	8
3.3.1.2. academische bachelors.....	8
3.3.1.3. masters.....	8
3.3.1.4. afwijkingen op de rationalisatienorm.....	8
4. LANDSCHAP EN STRUCTUURWIJZIGINGEN.....	9
4.1. NAAR EEN NIEUWE BINARITEIT EN INTERNATIONALE ANOMALIE?.....	9
4.2. NAAR EEN BINAIR HOGER ONDERWIJSSYSTEEM?.....	10
4.2.1. Optimalisatie en rationalisering.....	10
4.2.2. Responsabiliseren voor academisering.....	10
4.2.3. Transparantie en internationale herkenbaarheid.....	11
4.2.4. binariteit vs continuïteit.....	11
4.3. UNIVERSITAIRE EXPANSIE NIEUWE STIJL?.....	12
4.4. KOSTEN BATEN ANALYSE.....	12
4.5. ALTERNATIEVEN.....	12
4.5.1. behoud van de huidige constructie.....	12
4.5.2. voorwaarden voor overheveling.....	13
4.5.3. toekomst associaties en professionele bachelors.....	14
5. CONCLUSIE EN VERDER?.....	14

1. PROBLEEMSTELLING EN INLEIDING

Rationalisatie van het hoger onderwijs is geen nieuw begrip, maar kent al een lang verleden. Allerlei initiatieven werden in het verleden ontwikkeld om rationalisatie te bevorderen, met wisselend succes. Het hogescholendecreet trachtte netoverschrijdende samenwerking te realiseren tussen hogescholen. De hogeschoolfusies verminderden de versnippering, maar waren meestal weinig netoverschrijdend, waardoor het dubbel en trippel aanbod in elke stad stand

hield. De gesloten enveloppenfinanciering heeft in de loop der jaren niet verhinderd dat er veel nieuwe afstudeerrichtingen bijkwamen. De associaties betreffen de recentste poging om het aanbod te optimaliseren. Omdat deze veelal ideologische contouren volgen, blijft de overlap in het aanbod behouden. Wat het universitaire opleidingsaanbod betreft, werden er belangrijke pogingen ondernomen door de Leuvense ere-rector Dillemaans die in opdracht van de overheid rationaliseringsplannen opstelde. Sinds deze rapporten is er in Vlaanderen een vrij grote consensus gegroeid over wat er onder rationalisatie moet worden begrepen, maar de eigenlijke maatregelen bleven uit. Ook het nieuwe financieringsdecreet voor het hoger onderwijs wordt door de overheid beschouwd als een nieuwe kans om het weerbarstige hoger onderwijs op een rationelere manier te organiseren.

2. DE COMMISSIE SOETE

Een volgende stap in het rationalisatiediscours werd vorig jaar in maart (2007) gezet, met de oprichting van de Commissie Soete. Deze groep van experts zou de mogelijkheden en grenzen van rationalisatie en optimalisatie in Vlaanderen gaan onderzoeken, wat geresulteerd heeft in een voorlopig rapport met verschillende voorstellen aangaande rationalisatie. Daarnaast hebben ze zich ook gebogen over verregaande structuurhervormingen in het hoger onderwijs.

VVS heeft echter grondige bedenkingen bij de samenstelling van de commissie Soete. Deze is bezwaarlijk representatief te noemen. Bepaalde regio's, de hogescholen en in het bijzonder de professionele bachelors waren sterk ondervertegenwoordigd. Studenten en personeel zaten zelfs helemaal niet aan tafel. Bovendien was op geen enkel moment overleg tussen de commissie en de representatieve hoger onderwijsorganisaties om de interne gang van zaken en denkplaatjes bij te sturen. Het onevenwicht in de samenstelling heeft ook gevolgen voor de inhoud van het rapport. Zo lijken de professionele bachelors ondergewaardeerd. Terwijl het rapport stelt dat dit type opleiding het meest geografisch verspreid moeten blijven, wordt er de minst verrijnde, puur kwantitatieve benadering op toegepast. Hoewel de commissie stelt dat de grootste rationaliseringsknelpunten zich op masterniveau voordoen, munt het rapport hier uit in vaagheid en schuift de discussie voor zich uit. Ook de verdere toekomstscenario's lijken vooral geschreven vanuit universitaire bril en onderbelichten de meerwaarde en de noden van de professionele bachelors. De samenstelling van de commissie leek ook al vooruit te lopen op de assendynamiek. Fundamentele zaken en knelpunten blijven onuitgesproken of worden gewoon opnieuw herbevestigd. Andere zaken die niet tot de formele opdracht behoorden, komen dan weer uitgebreid en zeer gedetailleerd aan bod.

In vergelijking met voorgaande initiatieven en adviezen vindt VVS na een jaartje denkwerk het resultaat van de commissie nogal teleurstellend. Daar waar de commissie wel een ingrijpende hertekening voorstelt en verregaande veranderingen in het bestaande hoger onderwijslandschap, dreigt gezien haar samenstelling een serieus democratisch deficit. VVS pleit er dan ook voor deze commissie niet in de huidige samenstelling te laten verder werken maar het proces in democratische zin bij te sturen. Studentenbetrokkenheid is dan ook onontbeerlijk voor een evenwichtige werking en output van dergelijke commissie.

Structuurveranderingen met een dergelijke maatschappelijk impact vergen een uitgebreid, open en tegensprekelijk democratisch debat. Gezien de onevenwichtige samenstelling van de Commissie Soete en de fundamentele discussie die er gevoerd wordt, is het voor de studenten noodzakelijk om van zich te laten horen. VVS ziet het als essentieel dat er op korte termijn een open en gestructureerd debat georganiseerd wordt over de verdere evolutie van de rationalisatieprincipes. Dit standpunt bevat de visie van de Vlaamse studenten op de thematiek van rationalisering en wil een positieve bijdrage leveren aan het debat en het rationaliseringsproces.

3. RATIONALISATIE VAN HET ONDERWIJSAANBOD

Het centraal objectief blijft voor VVS de toegang tot een kwalitatief en democratisch hoger onderwijs voor iedereen, met de nodige bekwaamheid en motivatie, in alle voor de samenleving relevante studiedomeinen. Het spreekt voor zich dat alle maatregelen hoger onderwijs, en bijgevolg ook rationalisatiemaatregelen, moeten bijdragen tot de verwezenlijking van deze doelstelling en in geen geval strijdig mogen zijn met deze centrale betrachting.

3.1. DOELSTELLINGEN VAN HET SOETE RAPPORT

Het Soete-rapport poneert een reeks doelen van rationalisatie en optimalisatie. Zo wensen ze de kwaliteit van onderwijs en onderzoek te verbeteren door onder meer de kritische massa in personeel en materiële infrastructuur van opleidingen te vergroten. Ook het ruimte creëren voor onderwijskundige innovatie en studiebegeleiding wordt vooropgesteld. Daarnaast denken ze aan de verhoging van de maatschappelijke relevantie en macrodoelmatigheid van de opleidingen. Onder meer door de opleidingen beter af te stemmen op maatschappelijke behoeften en op de vraag van studenten, inclusief nieuwe doelgroepen, alsook door het vergroten van de transparantie in het opleidingsaanbod. Ten slotte willen ze de efficiëntie en doelmatigheid van hogere onderwijsinvesteringen verhogen door een zo optimaal mogelijke verhouding te creëren tussen input (aantal studenten, aantal opleidingen, inzet van middelen) en output (studiesucces, kwaliteit van opleidingen) om ruimte vrij te maken voor nieuwe, toekomstgerichte opleidingen en specialisaties.

Er zijn dus drie grote doelstellingen die men in het rationalisatieproces nastreeft, deze stroken met de doelen die door VVS reeds vooropgesteld werden in de visietekst van rationalisatie. Toch plaatst VVS volgende bemerkingen. In de uitwerking van haar doelstellingen blijft het rapport Soete ondermaats en inconsequent.

3.1.1. maximaliseren van de kwaliteit

Als we over kwaliteit spreken dan doelen we zowel op de kwaliteit van het onderwijs als op de kwaliteit van het onderzoek. Beiden zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, aangezien een hogere onderwijskwaliteit een positief effect kan hebben op de kwaliteit van het onderzoek en vice versa.

Hoewel het verbeteren van de onderwijskwaliteit als doelstelling geponeerd wordt, vinden wij dat deze te weinig aanbod komt in de nota. Vooral wat de universiteiten betreft wordt de onderwijskwaliteit ondermaats behandeld. Binnen de universiteiten primeert de kwaliteit van het onderzoek duidelijk op de kwaliteit van het onderwijs. Onderwijskwaliteit heeft voor VVS niet alleen betrekking op de aansluiting van academisch onderwijs op de wetenschappelijke zwaartepunten. Onderwijskwaliteit beperkt zich evenmin tot het behaalde niveau aan de eindmeet, maar gaat ook over het proces langs waar men studenten naar deze 'eindtermen' loodst.

Het rapport Soete schuift enkel kwantitatieve normen naar voor. Zowel voor de professionele als voor de academisch georiënteerde opleidingen worden enkel numerieke benaderingen gebruikt. Zelfs bij de afwijkingscriteria komt kwaliteit niet of nauwelijks aan bod. De kwalitatieve dimensie komt in het rapport helemaal niet aan bod.

3.1.2. maximaliseren van de maatschappelijke relevantie

De maatschappelijke relevantie en macrodoelmatigheid kan verhogen door het opleidingsaanbod beter af te stemmen op de noden van de arbeidsmarkt en de samenleving. Ook onderzoek en dienstverlening moeten bijdragen aan de voortdurende kennisinnovatie en de sociale, culturele, politieke ontwikkelingen in de samenleving. Maar rationalisatie moet niet alleen een duidelijk en transparant aanbod naar de studenten willen vooropstellen. Het maximaliseren van de maatschappelijke relevantie is voor VVS ook erg nauw verbonden met de democratisering van het hoger onderwijs. Hoger onderwijs is maar maatschappelijk relevant als het erin slaagt om elk voldoende begiftigd en gemotiveerd individu, ongeacht zijn of haar sociaal-economische of etnisch-culturele afkomst, gelijke kansen op hoger onderwijs te bieden. Vandaag zijn belangrijke groepen nog steeds sterk ondervertegenwoordigd aan universiteiten of hogescholen. Jongeren uit laaggeschoolde en minder goeude gezinnen, jongeren van allochtone origine, jongeren met functiebeperkingen... vinden nog steeds onvoldoende de weg naar het hoger onderwijs. De rationaliseringsoperatie mag dus in geen geval een verslechtering brengen van de huidige democratiserings- en participatiegraad. Een optimalisering van het opleidingsaanbod moet daarentegen de participatie van kansengroepen proberen te verbeteren. Snoeien in het aanbod moet vooral daar gebeuren waar het de participatie van kansengroepen niet in het gedrang brengt. Voldoende sociaal flankerende maatregelen op het gebied van huisvesting, mobiliteit en studiebeurzen moeten vermijden dat rationalisering het democratisch gehalte verminderd.

De nota Soete gaat nauwelijks op deze doelstelling in. Enkele keren wordt er verwezen naar het belang van geografische aanwezigheid, maar deze zorg blijkt enkel te gelden voor professioneel gerichte bachelors. Democratisering en toegankelijkheid worden wel vermeld maar het blijft bij lippendienst zolang deze doelstellingen niet aan bod komen in de uitgewerkte procedures en criteria. Integendeel dreigen commissievoorstellen de studiekosten sterk te verhogen. In feite vertrekt de nota volledig van de verkeerde uitgangspunten. De nota stelt dat de participatie aan het hoger onderwijs omwille van demografische stagnatie niet meer zal stijgen maar zelfs dalen omwille van het toenemend aantal jongeren van allochtone herkomst! De commissie lijkt daarmee de democratiseringsdoelstelling zelfs niet te onderschrijven en ook de doelstellingen van de Lissabonstrategie (om de participatie te verhogen) aan haar laars te lappen.

3.1.3. maximaliseren van de efficiëntie

Deze derde doelstelling is eigenlijk een *conditio sine qua non*. Zonder een efficiënte aanwending van de beschikbare middelen kan er niet eens sprake zijn van maximalisering van de kwaliteit en de maatschappelijke relevantie. Efficiëntie mag niet vanuit een louter besparende logica gehanteerd worden. De meeste goedkope oplossing is niet altijd de meest efficiënte. De effectiviteit van maatregelen is een even belangrijk criterium. Efficiëntie komt voort uit een dynamisch evenwicht tussen effectiviteit en kostenbewaking. Het gaat om het maximaliseren van de baten tegen zo minimaal mogelijke kosten.

De nota Soete lijkt niet steeds voor de meest efficiënte oplossing te gaan, bijvoorbeeld in de keuze voor studentenmobiliteit en ook de geplande overheveling van de twee cyclopleidingen biedt weinig rationaliseringswinst en de kostenbatenanalyse valt negatief uit. De commissie gaat omzeggens volledig voorbij aan de belangrijkste uitdaging: het wegwerken van overlap en dubbelaanbod. De sterke formulering van het afwijkingscriterium levensbeschouwing laat deze grotendeels ongemoeid. Tenslotte schenkt de nota veel te weinig aandacht aan de noodzakelijke rationalisatie en samenwerking over de associatiegrenzen heen. Dit wordt op de lange baan geschoven en een kader hiervoor blijft uit.

3.2. BELANGRIJKSTE KNELPUNTEN EN HIATEN

3.2.1. geografische spreiding en nabijheid

Het belang van geografische spreiding en nabijheid wordt door de Commissie aangehaald. Hierbij stelt men dat een grote spreiding vooral gelegitimeerd is voor de professionele bachelors. Om de democratisering te blijven garanderen

verdienen zij een fijnmazigere spreiding dan de academische bachelors. VVS leidt hieruit af dat de democratisering in de schoenen wordt geschoven van de professionele bachelors, zij "genieten" hier de volledige verantwoordelijkheid voor. Democratisering kan en mag niet de missie zijn van slechts één tak van het hoger onderwijs. Integendeel, VVS stelt dat hier een belangrijke verantwoordelijkheid is weggelegd voor het hele onderwijslandschap en dus ook voor de universiteiten.

Wat de spreiding betreft van de opleidingen stelt de Commissie een piramidestructuur voor. Onderaan de piramide situeren zich de wijdverspreide professionele bachelors, een niveau hoger bevinden zich de academische bachelors die iets minder verspreid zijn over het Vlaamse landschap, en bovenaan vinden we de minder verspreide masters terug. Voor VVS is het belangrijk dat het hoger onderwijs toegankelijk blijft voor iedereen. Geografische spreiding heeft een belangrijke meerwaarde voor de onderwijsdemocratisering, de regionale ontwikkelingen en de diversiteit. Bacheloropleidingen moeten een brede geografische spreiding kennen over gans Vlaanderen. Het is belangrijk dat de spreidingsgraad niet daalt, en dit geldt zowel voor professionele als voor academische bachelors. Deze brede geografische spreiding van de academische bachelors moet ook worden samengezien met de verbreding van de bacheloropleidingen. Een minder grote spreiding van de masteropleidingen moet wel bespreekbaar zijn. De toegenomen specialisatiegraad en de sterke binding aan één of enkele specifieke onderzoeksgroepen, maakt dat men om kwaliteits- en efficiëntieredenen bepaalde masters niet aan alle campussen kan inrichten.

3.2.2. mobiliteit

Wat de mobiliteit betreft stelt de Commissie dat studenten moeten gestimuleerd worden tot een grotere mobiliteit. VVS beschouwt dit als de creatie van een extra drempel. Niet voor alle studenten is het even vanzelfsprekend om voortdurend van hot naar her te crossen. Werkstudenten, rolstoelgebruikers etc verliezen zo veel kostbare tijd. Bovendien is het ook erg nefast voor de minder gegoede studenten aangezien de toegenomen mobiliteit de studiekosten zal verhogen terwijl deze vandaag al onaantvaardbaar hoog zijn. Studentenmobiliteit dreigt de minder gegoede student met een ernstige handicap op te zadelen. Mobiliteit is voor pendelstudenten de grootste studiekost en voor kotstudenten de tweede grootste uitgavepost. De hier voorgestelde maatregelen zal voor beide groepen studenten de kosten serieus opdrijven. De studiebeurzen dekken zelfs vandaag niet eens de volledige studiekosten uit 1998. Dit concrete rationaliseringsvoorstel dreigt de democratiseringsklok serieus terug te draaien. Aangezien optimalisatie en gezamenlijke opleidingen een grotere studentenmobiliteit veronderstelt, zijn prijsdrukkende maatregelen hier geen overbodige luxe. Bovendien zijn de verbindingen met het openbaar vervoer soms echt problematisch zijn. Een minder dik gezaaid hoger onderwijsaanbod impliceert een betere bereikbaarheid van de behouden campussen en vestigingsplaatsen. Een toegankelijk hoger onderwijs vergt een frequentere en betere bediening van campussen, meer verbindingen, betere aansluitingen en dergelijke meer. Uit het voorstel van de commissie blijkt alvast niet de zorg om de rationalisering van het onderwijsaanbod op een zo optimaal mogelijk manier te organiseren. Het getuigt van weinig efficiëntie om niet de docenten mobiel te laten zijn maar wel de grootste groep, de studenten, die bovendien minder mobiel kunnen zijn omwille van hun beperkte budget en de beperkingen van het openbaar vervoer. Nochtans krijgt deze optie van de commissie in haar rapport duidelijke prioriteit boven de docentenmobiliteit.

De Commissie stelt dat het nadeel van de fysieke afstand gecompenseerd kan worden door gebruik te maken van elektronisch ondersteunend onderwijs. Volgens VVS biedt dit geen oplossing, omdat het de studiekosten verschuift naar internettoegang en ICT-kosten. Misschien kan elektronisch ondersteunend onderwijs soms nuttig zijn, maar het mag in geen geval het reguliere onderwijssysteem vervangen. In de pedagogische relatie is voor het gros van de studenten het rechtstreekse contact met de docent nog steeds onvervangbaar. Omdat het alternatief er geen is, en studentenmobiliteit een hele reeks omslachtige maatregelen vereist, pleit VVS voor een stimulatie van de docentenmobiliteit. Als instellingen hun experts ter beschikking stellen van elkaar kan men ervoor zorgen dat de studenten les krijgen van de meest geschikte docent. Zeker voor meer gespecialiseerd opleidingsonderdelen zal dit een meerwaarde betekenen. Internationale docentenmobiliteit kan dezelfde voordelen opleveren en veel meer. Studenten komen op die manier ook in aanraking met andere onderwijs- en werkculturen.

Daarnaast strijdt VVS nog steeds voor de bevordering van de verticale mobiliteit tussen bachelors en masters. Vandaag de dag kent men hier nog vele drempels en belemmeringen en leidt de mobiliteit van studenten vaak onder de instellings- en associatieprotectionismen. Voor de professionele bacheloropleidingen moet men een zo ruim mogelijk gamma aan op maat gemaakte schakelprogramma's ontwikkelen om op die manier de ganse waaier aan masteropleidingen gemakkelijk toegankelijk te maken voor de professionele bachelors. Academische bachelors kunnen rechtstreeks instromen in een masteropleiding. Het gevaar bestaat echter dat door de regionale spreiding van bacheloropleidingen en de concentratie van bepaalde masteropleidingen, sommige bachelors geen rechtstreekse toegang zullen krijgen tot specifieke masteropleidingen en dat terwijl de masteropleiding die rechtstreeks volgde op hun bachelor werd geschrapt. Daarom zijn twee zaken belangrijk. Ten eerste moeten academische bachelors zo breed mogelijk gevormd worden. Op die manier garandeert men een zo groot mogelijke waaier aan keuzemogelijkheden op masterniveau. Ten tweede moeten de principes van Lissabon Erkenningconventie toegepast worden binnen het ganse Vlaamse hoger onderwijs. Dit wil zeggen dat er slechts voorbereidingsprogramma's kunnen worden opgelegd als er echt sprake is van een substantieel verschil in vooropleiding. In beide gevallen mogen, instellings- of associatiegebondenheid, geen (nieuwe) drempels opwerpen voor de verticale mobiliteit van studenten.

3.2.3. samenwerking en concurrentie

De concurrentie binnen Vlaanderen en Europa wordt in het rapport aangekaart, waarbij de commissie af stapt van de idee van één geïntegreerde Vlaamse instelling voor het hoger onderwijs. Het betreft hier de discussie tussen enerzijds samenwerken en anderzijds concurreren. Samenwerking valt volgens VVS uiteraard te verkiezen boven wilde

competitie. In elk geval moet het duidelijk zijn dat Vlaanderen nood heeft aan één hoger onderwijsruimte en dat een verregaande samenwerking hiertoe een conditio sine qua non is. Een beperkte en gezonde concurrentie kan echter bijdragen tot een verhoging van de kwaliteit. Het geeft instellingen een incentive om continu de kwaliteit van hun onderwijs en onderzoek te bewaken. Deze samenwerkingsverbanden mogen geen inbreuk doen aan de regionale nabijheid. De nota stelt dat concurrentie zich overigens steeds meer afspeelt op internationaal niveau. VVS benadrukt dat ook daar samenwerking valt te verkiezen boven wilde competitie. In plaats dat afzonderlijke hoger onderwijsinstellingen mekaar beconcurreren op internationaal vlak en mekaar rijke buitenlandse studenten afsnoepen, is het beter dat het Vlaamse hoger onderwijs gezamenlijk naar buiten treedt. Voor de studentenanalyse van de uitdagingen inzake internationalisering en taalbeleid, verwijzen we naar de VVS-standpunten taalbeleid en internationale mobiliteit.

De commissie onderschrijft ook het uitgangspunt dat monopolies moeten worden vermeden in het hoger onderwijs. Gecontroleerde concurrentie kan een meerwaarde hebben. Voor VVS houdt dit ook in dat er moet worden gestreefd naar gezonde machtsevenwichten. We stellen echter vast dat de nota dit niet concreet uitwerkt. Die lancune wordt erg duidelijk in deel II (zie verder).

Optimalisatie en rationalisatie zijn een verantwoordelijkheid en een opdracht van het Vlaamse hoger onderwijs in zijn geheel en van alle partners daarin. Het is bijgevolg een collectieve verantwoordelijkheid van het Vlaamse hoger onderwijsveld om de rationalisatie effectief aan te pakken. Dat impliceert dat er naast associatie-interne maatregelen ook voldoende ruimte moet zijn om over associaties heen bindende afspraken te maken. Ook moet er per studiedomein kunnen worden samengewerkt, denk maar aan het goede voorbeeld in de lerarenopleidingen. VVS verzet zich tegen de exclusiviteit inzake samenwerkingsverbanden. Het aangaan van een samenwerkingsverband met een bepaalde instelling of associatie mag niet leiden tot het niet langer kunnen aangaan van samenwerkingsverbanden met andere instellingen uit andere associaties. Optimalisatie van het aanbod mag niet beperkt blijven tot de grenzen van de associaties, maar moet ook tussen associaties binnen eenzelfde regio bespreekbaar worden. Het is immers een publiek geheim dat de associaties in belangrijke mate gestalte hebben gekregen om sommige opleidingen te laten ontsnappen aan de optimalisatie van het aanbod. Aangezien de associatievorming het probleem van spreiding, doublures en overlapping tussen dezelfde of gelijkaardige opleidingen binnen een regio niet heeft opgelost, moet er bij de optimalisatiebeweging abstractie worden gemaakt van het lidmaatschap tot deze of gene associatie. Verder is het duidelijk dat samenwerking en speerpuntvorming op het gebied van onderzoek onmogelijk is zonder associatieoverschrijdende afspraken, samenwerking en docentenuitwisseling. Het optimaliseren van de aanwezige kennisinfrastructuur in functie van onderwijs- en onderzoekskwaliteit is sterk plaatsgebonden en vergt een regionale aanpak en samenwerking tussen de verschillende associaties in een regio. Lidmaatschap van een bepaalde associatie en andere overwegingen, zoals traditie, levensbeschouwing en historische verworvenheden, mogen een optimaal aanbod niet in de weg mogen staan en nooit de bovenhand halen op kwaliteitsverhoging, maatschappelijke relevantie en efficiëntie. Ze mogen slechts meespelen voor zover ze sporen met deze rationaliseringsdoelstellingen.

3.2.4. wegwerken overlap

Het wegwerken van de bestaande overlap vormt voor VVS het belangrijkste beoogde effect van de rationalisatie en optimalisatie. Toch wordt door de Commissie niets gezegd over het huidige dubbel- en trippelaanbod waar het Vlaamse hoger onderwijs mee te kampen heeft, terwijl deze geponeerd kunnen worden als de grote uitdagingen aangaande rationalisering. De minister stelt immers dat er in het Vlaams hoger onderwijs in tal van studiegebieden nog steeds een te verspreid en te versnipperd aanbod is en mede daarom beschouwt hij het als legitiem om rationalisatie in het leven te roepen.

Om deze overlap weg te werken dienen concrete instrumenten geoperationaliseerd te worden. VVS pleit voor een norm per regio die naast de vooropgestelde kwantitatieve norm wordt gehanteerd. Het uitgangspunt waarvan vertrokken dient te worden om het probleem van de overlap aan te pakken betreft de centrumsteden. Binnen de centrumsteden dient er gezorgd te worden voor een rationeel aanbod, wat neerkomt op het wegwerken van dubbel- en trippel aanbod. Volgende procedure wordt door ons als acceptabel vooropgesteld: wanneer er een knelpunt wordt vastgesteld binnen een centrumstad komen deze opleidingen in de gevarenzone terecht. Dat wil zeggen dat ze samen een regionaal rationalisatieplan zullen moeten opstellen, waarin ze concreet hun te bereiken doelen en operationele methoden bekend maken. Indien geen blijk van vorderingen gegeven wordt, zullen de desbetreffende opleidingen getoetst worden aan de kwantitatieve en kwalitatieve criteria, waarbij de vergelijkende basis een meerwaarde betekent. De overheid zal aan de hand van deze criteria beslissen welke opleidingen zullen moeten verdwijnen.

Er zijn in het verleden reeds enkele interessante rationalisatiepogingen geweest om overlap te bestrijden, denk maar aan de universitaire fusieoperatie in Antwerpen. Deze eerder geleverde inspanningen moeten ook mee worden gehonoreerd in de verdere optimalisatieoperaties.

Overlap moet worden bekeken op het niveau van de volledige opleiding, maar ook op het niveau van afstudeerrichtingen en specialisaties. Het is immers zo dat opleidingen vaak volledig of gedeeltelijk overlappen in een eerste jaar maar daarna specifiek worden. Ook daarin zit vaak veel overlap. Het wegwerken van overlap moet dit mee in rekening brengen. VVS onderschrijft immers de piramidestrategie waarbij er meer geoptimaliseerd moet worden op het hoogste onderwijsniveau van de master en geleidelijk minder om een brede spreiding van de verbrede bachelors te behouden.

3.2.5. levensbeschouwing

De nota Soete schuift levensbeschouwing naar voor als een belangrijke randvoorwaarde. Studiegebieden waarin het levensbeschouwelijke een manifeste rol speelt, worden voor de commissie als een afzonderlijke opleiding beschouwd en ontsnappen aan de rationalisering. Dat levensbeschouwing aan belang heeft ingeboet in de studiekeuze van studenten,

wil niet zeggen dat VVS waardenvorming in het hoger onderwijs niet langer belangrijk acht. Levensbeschouwing is dan ook een specifiek aandachtspunt in het rationalisatieproces. VVS erkent het belang van levensbeschouwelijke aspecten in opleidingen, maar dit mag niet als absoluut uitzonderingscriterium worden gehanteerd.

Op Vlaams niveau moet de diversiteit van levensbeschouwing zo veel als mogelijk gegarandeerd blijven. In regionale rationalisatieprocessen, bijvoorbeeld bij het rationaliseren van overbodig dubbel -of trippelaanbod, mag het element levensbeschouwing de optimalisatie niet tegenhouden. Verzuiling is immers één van de belangrijkste oorzaken van het huidige dubbel en trippelaanbod aan opleidingen in de Vlaamse centrumsteden en mag niet langer een rationele besteding van de overheidsmiddelen in de weg staan.

Levensbeschouwelijk pluralisme moet in Vlaanderen gegarandeerd blijven, maar wel op een efficiënte manier. Voor de meeste opleidingen die onder de numerieke rationalisatienorm vallen of kwalitatief ondermaats zijn, mag levensbeschouwing niet worden gehanteerd als een absoluut uitzonderingscriterium. Levensbeschouwelijke keuzevrijheid hoeft niet voor elke opleiding te worden gegarandeerd binnen elke stad. Indien één van deze opleidingen uit de ruimere lijst niet voldoet aan de norm, moet er kunnen worden samengewerkt, bijvoorbeeld met een andere opleiding van dezelfde levensbeschouwelijke kleur uit een andere instelling, binnen of buiten de associatie. Een andere optie is samenwerking in pluralistisch verband, waarbij opleidingsonderdelen waarin het levensbeschouwelijke aspect cruciaal is, via flexibilisering apart kunnen worden aangeboden. Op die manier blijft de vrije keuze van de student gewaarborgd, ook al blijkt uit de LOSO-studie¹ dat levensbeschouwing nauwelijks nog een rol van betekenis speelt in de studiekeuze van de student. In het algemeen wordt er overigens veel te weinig gebruik gemaakt van de mogelijkheden van de flexibilisering van het curriculum om de levensbeschouwelijke keuzevrijheid van de student te garanderen. Deze is nochtans een interessante en voor de hand liggende oplossing.

In een beperkt aantal studierichtingen vormt levensbeschouwing de basis van de opleiding (wijsbegeerte, moraalfilosofie, godsdienstwetenschappen, kerkelijk recht). Voor die opleidingen moet er in het rationalisatieproces uiteraard rekening gehouden worden met het levensbeschouwelijke profiel van de instelling. De lijst van opleidingen, vrijgesteld van rationalisering, die de nota Soete hanteert is echter te exhaustief. Er staan opleidingen tussen waarvan geen enkele aanbieder onder de norm valt, alsook opleidingen die zo vaak worden aangeboden in Vlaanderen dat hier wel ruimte tot optimalisatie is. Bovendien houdt het levensbeschouwelijke onderscheid in het onderwijs ook het discriminerend gedrag in stand van het afnemend veld, waardoor een ziekenhuis bijvoorbeeld voorrang verleent aan een student uit de KUL terwijl de student uit de VUB misschien even goede of betere capaciteiten bezit. VVS pleit daarom voor een inperking van de lijst.

3.2.6. collectieve verantwoordelijkheid

De commissie stelt dat het een collectieve verantwoordelijkheid betreft van het Vlaamse hoger onderwijsveld om de rationalisatie effectief aan te pakken. VVS kan zich vinden in deze gedachte, maar vindt het jammer dat deze verantwoordelijkheid niet verder wordt uitgewerkt in het rapport. Wanneer een opleiding in het rood staat, dient ze immers zelf een dossier in te dienen bij de overheid waarbij één of ander uitzonderingscriterium wordt ingeroepen. Ook rationalisatieplannen worden door de instelling opgemaakt. Zo wordt er bijvoorbeeld niets gezegd over mogelijkheden tot regionaal overleg om de overlap weg te werken of over mogelijkheden tot het opmaken van een rationalisatieplan tussen alle instellingen die dezelfde en verwante opleidingen aanbieden binnen één bepaald studiegebied. Wij blijven dan ook op onze honger zitten voor wat betreft de concrete organisatie van deze collectieve verantwoordelijkheid. Daarnaast wordt de Commissie, door VVS, niet beschouwd als het geëigende orgaan om de collectieve verantwoordelijkheid op zich te nemen, aangezien ze niet voldoende representatief samengesteld is.

In het financieringsdecreet worden reeds maatregelen aangereikt ter bevordering van de collectieve verantwoordelijkheid. Zo dienen er door alle gemeenschappelijke opleidingen rationalisatieplannen geoperationaliseerd te worden. Deze plannen situeren zich op Vlaams niveau: zo worden bijvoorbeeld alle lerarenopleidingen van Vlaanderen verplicht om rond de tafel te zitten en een plan op te stellen waarin verduidelijkt wordt hoe zij de vooropgestelde rationalisatiedoelen van de overheid zal bereiken. VVS pleit voor een getrapte verantwoordelijkheid, zonder inmenging van de associaties. De rationalisatie dient in eerste instantie te gebeuren in functie van de opleidingen en de logica's die daar gelden. Naast het vooropstellen van doelen op Vlaams niveau dient er ook per provincie en zelfs per centrumstad samen gezeten te worden om te kijken wat er gerationaliseerd kan en moet worden. Enkel op die manier kan aan het principe van collectieve verantwoordelijkheid recht worden gedaan.

3.2.7. kwalitatieve dimensie en normen

Als de Commissie kwaliteitsverhoging als doelstelling poneert, dan is er uiteraard een sleutelrol weggelegd voor kwaliteitszorg. Toch ontbreekt de kwalitatieve dimensie van het rationaliseringsproces. Momenteel kent het rationalisatieproces een uitsluitend kwantitatieve finaliteit, namelijk het wegwerken van het versnipperd en verspreid aanbod. De kwalitatieve dimensie moet meer expliciet opgenomen worden als na te streven doelstelling. Wij beseffen dat het moeilijk is om kwaliteit te vertalen in objectieve criteria, maar toch willen wij de Commissie vragen hiertoe inspanningen te leveren.

In geval van overaanbod van opleidingen binnen een bepaald studiegebied, kan de inhoud van visitatierapporten interessant materiaal aanreiken om te bepalen welke opleidingen het voorwerp van rationalisatie worden. Het feit dat deze rapporten vooral kwalitatieve gegevens bevatten en geen kwantitatieve gegevens hoeft geen probleem te zijn. Onderwijskwaliteit is in de eerste plaats een kwalitatief gegeven en bovendien bevatten deze visitatierapporten een

¹ Van Damme J, Pustjens H, ea, 'Vanuit het secundair onderwijs naar en doorheen het hoger onderwijs of de arbeidsmarkt: een verkenning van de loopbanen van één LOSO-annex cohorte, Livo, KULeuven, maart 2002

belangrijk vergelijkend luik. Wel moet gezegd dat het uitsluitend kijken naar visitatierapporten een onvoldoende basis vormt voor het schrappen van opleidingen. Er dienen dus zeker nog andere criteria in rekening worden gebracht.

Het gebruik van dit zeer rijke en beschikbare materiaal wordt echter vaak afgewimpeld met het argument dat visitatierapporten gebruiken in het rationaliseringsproces, aanleiding zal geven tot 'windowdressing'. De visitaties zouden een negatieve connotatie krijgen wanneer ze gekoppeld worden aan het rationalisatiedebat. Opleidingen zouden zich als gevolg daarvan minder zelfkritisch beoordelen in hun zelfevaluatie-rapport. VVS denkt dat probleem zich vandaag ook al voordoet omdat de accreditatie voortbouwt op de visitatie. Vandaag is er dus al een sanctie verbonden aan het kwaliteitszorgsysteem. Bovendien moet de meer de kritische ingesteldheid van de visitatiepanels en de onafhankelijkheid van het visitatie- en accreditatieproces, het mogelijk maken om de ballon van de 'windowdressing' te doorprikken.

Zoals reeds gezegd meent VVS dat de kwalitatieve dimensie van het onderwijs in het Soete rapport sterk onderbelicht wordt. Naast de vooropgestelde kwantitatieve toets dient er volgens ons ook aandacht besteed te worden aan de kwalitatieve dimensie van de opleiding. Want wat met opleidingen die de norm niet halen, maar toch blijf geven van kwalitatief hoogstaand onderwijs? VVS stelt dat er kwaliteitsnormen geformuleerd moeten worden, die kunnen fungeren als vangnet voor opleidingen die de kwantitatieve norm niet halen. Het vergelijkende aspect van deze kwalitatieve criteria vormt een meerwaarde. VVS stelt volgende alternatieve kwaliteitsnormen voorop:

- Het percentage docenten met een pedagogisch getuigschrift
- Het aantal studenten per trajectbegeleider, uitgedrukt in voltijdse equivalenten (VTE) als belangrijke factor voor studierendement en kwaliteit van de begeleiding
- Het studentenprofiel van de opleiding, waarbij gekeken moet worden naar bijvoorbeeld het aantal beursstudenten, het aantal allochtone studenten, werkstudenten,... als belangrijke aanwijzing voor de maatschappelijke relevantie.
- De doorstroom van kansengroepen binnen de opleiding als aanwijzing voor de kwaliteit van het onderwijsproces en het democratiseringsgehalte.
- Impactindicatoren op basis van publicaties en citaties (op niveau van de academische bachelors en masters) in verhouding tot het aantal docenten, als concrete uitwerking voor het criterium "stevige onderzoeksbasis en koppeling aan sterke onderzoeksgroepen".
- Mate van internationale en nationale docentenuitwisseling als belangrijke parameter voor internationalisering en onderwijskwaliteit.

Verder moeten servicegeoriënteerde opleidingen een afwijking krijgen op de numerieke rationalisatienormen. Het gaat dan over opleidingen uit studiegebieden die als hulpwetenschap in zeer veel opleidingen van diverse pluimage worden aangeboden, zoals wiskunde, moraal en wijsbegeerte... Deze opleidingen laten verdwijnen aan een instelling zou immers betekenen dat deze geen kwaliteit en waardevolle diploma's meer kan afleveren. Ook als ze in absolute termen te klein zijn, is hun meerwaarde te groot om te worden weggerationaliseerd.

De student/staf ratio betreft de mate waarin een instelling haar staf inzet over verschillende opleidingen. VVS ziet dit als een belangrijke parameter voor kwalitatief onderwijs. Vanuit onderwijskwaliteitsperspectief is de onderbestaffing en overbezetting door studenten een vaak gesignaleerd probleem. De Commissie hanteert de student/staf ratio als een criterium waaraan de opleidingen (academische bachelors) getoetst zullen worden. In het rationalisatierapport wordt gesteld dat weinig staf voor veel studenten een ideale situatie is. Hoe meer studenten ter zelfde tijd gebruik kunnen maken van dezelfde prof of docent, hoe hoger je scoort. VVS kan zich niet vinden in een student/staf ratio zoals vooropgesteld door de Commissie en pleit dan ook voor staf/student ratio. Deze ratio betreft de mate waarin staf verdeeld wordt over de hoeveelheid studenten. In geen geval zal VVS toestaan dat rationalisering leidt tot gemiddeld nog grotere lesgroepen en nog minder pedagogische omkadering. Kleinere instellingen met een persoonlijkere begeleiding scoren immers beter op het gebied van slaagpercentages. Ook in het licht van de onderwijsvernieuwendere werkvormen wordt het doceren in kleine lesgroepen gestimuleerd. Trouwens is dit criterium niet enkel aangewezen voor de academische bachelors maar evenzeer in de professionele en in de masters.

3.3. EVALUATIE VAN DE CONCREET VOORGESTELDE METHODES

3.3.1. kwantitatieve norm en numeriek analyse

Een algemene vaststelling bij het rapport van de rationalisatiecommissie is een enorme kloof is tussen wat de commissie dicteert en de praktijk die rationalisering op het veld gaat betekenen. Er is weinig aandacht in het rapport voor wie, wat en hoe dit precies gaat moeten gebeuren. In de praktijk betekent dit doorgaans dat het vooral van de inventiviteit van het veld en de opleidingscommissies en -hoofden zal moeten komen, die doorgaans al erg overwerkt en overbevraagd zijn. VVS vraagt dat de commissie concretere richtlijnen meegeeft en een leidraad meegeeft voor de praktische uitwerking van de rationalisatie.

3.3.1.1. professionele bachelors

Tegen de start van het academiejaar 2012-2013 moet een rationalisatieplan operationeel zijn voor alle bacheloropleidingen met een bezetting van minder dan 80 studenten, tegen de start van het academiejaar 2015-2016 idem dito voor alle bacheloropleidingen met een bezetting van minder dan 115 studenten. Zoals reeds gezegd kan VVS kan zich vinden in deze kwantitatieve norm, op voorwaarde dat er ook rekening wordt gehouden met de kwalitatieve criteria.

Een numerieke norm heeft immers als nadeel dat enerzijds te kleine opleidingen die misschien wel erg kwalitatief of maatschappelijk relevant zijn, dreigen te verdwijnen. Anderzijds heeft een numerieke norm het nadeel dat een aantal opleidingen van bedenkelijke kwaliteit, omwille van hun studentenaantal buiten schot blijven.

Wat de professionele bachelors betreft vindt VVS het opvallend dat er alleen maar gekeken wordt naar een kwantitatieve norm. Wanneer een professionele bachelor deze norm niet haalt moet zij haar boeken sluiten. Deze maatregel strookt niet met de uitgangspunten die men voor de professioneel gerichte opleidingen vooropgesteld heeft. Zo stelt men een fijnmazigere spreiding voorop, maar hoe kan je een voldoende spreiding garanderen wanneer er uitsluitend een kwantitatief instrument gehanteerd wordt? Deze kwantitatieve norm doet bovendien geen recht aan de grote inhoudelijke meerwaarde die de professionele bachelors hebben in het hoger onderwijslandschap, en dat zowel op pedagogisch-didactisch, economisch, democratisch en breed maatschappelijk vlak. De louter numerieke benadering van de professionele bachelors staat in schril contrast met de meer complexe benadering die de commissie voorstelt voor de academische opleidingen. VVS pleit ook binnen de professionele bachelors voor een bijkomend onderzoek. Zo kan ook hier gekeken worden naar de staf/studentratio en de verwevenheid. Verder verwijzen we naar de bijkomende kwalitatieve normen die we hierboven reeds beschreven (in 3.2.7).

3.3.1.2. academische bachelors

Voor de academische bachelors stelt de Commissie een veel omslachtiger en strengere procedure voor, waardoor men sneller kan ontsnappen aan de rationalisatiedreiging. Hier zou men naast de kwantitatieve norm ook kijken naar de student/staf ratio en de verwevenheid van de opleiding. Waarom wordt er een onderscheid gemaakt in procedure tussen de professionele en de academische bachelors? Zorgt dit bijkomend onderzoek er niet net voor dat de academische opleidingen sneller door de mazen van het rationalisatienet zullen glippen?

Naast de kwantitatieve norm zou men bijkomend kijken naar de student/staf ratio en de mate van verwevenheid. De student/staf ratio betreft de mate waarin een instelling haar staf inzet over verschillende opleidingen. VVS ziet dit als een belangrijke parameter voor kwalitatief onderwijs. Vanuit onderwijskwaliteitsperspectief is de onderbestaffing en overbezetting door studenten een vaak gesignaleerd probleem. De Commissie hanteert de student/staf ratio als een criterium waaraan de opleidingen (academische bachelors) getoetst zullen worden. In het rationalisatierapport wordt gesteld dat weinig staf voor veel studenten een ideale situatie is. Hoe meer studenten ter zelfde tijd gebruik kunnen maken van dezelfde prof of docent, hoe hoger je scoort.

Zoals reeds hoger vermeld, kan VVS zich niet vinden in een student/staf ratio zoals vooropgesteld door de Commissie maar pleit veeleer voor een staf/student ratio. Deze ratio betreft de mate waarin staf verdeeld wordt over de hoeveelheid studenten. VVS ziet de student/staf ratio dus liever omgekeerd..

Bij de verwevenheidstoets wordt nagegaan in welke mate vakken van een bepaalde opleiding gevolgd worden door studenten uit andere opleidingen. Deze verwevenheid stuurt impliciet aan op de vorming van bredere bachelors, waar VVS een voorstander van is. VVS stelt dat er bijkomend onderzoek dient te gebeuren naar de mate van verwevenheid met het wetenschappelijk onderzoek. Dit omdat onderzoek en onderwijs binnen de academische bachelors onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

Voor kwalitatieve normen ter correctie en aanvulling op de voorgestelde kwantitatieve benadering verwijst VVS naar paragraaf 3.2.7 van deze standpunttekst.

3.3.1.3. masters

Wat de masteropleidingen betreft zijn er nog geen normen voorhanden. VVS betreurt dit enorm, vooral omdat de vraag naar rationalisatie op het masterniveau het meest prangend is. Ook hier weer lijkt de rationalisatiecommissie niet consequent met haar eigen uitgangspunten, namelijk de piramidebenadering waarbij de rationalisatie sterker mag zijn op masterniveau dan op bachelorniveau.

Ook hier verwijst VVS graag naar de kwalitatieve normen die ze hoger uiteenzette (zie 3.2.7)

3.3.1.4. afwijkingen op de rationalisatienorm

De Commissie stelt een aantal gelegitimeerde afwijkingen op de rationalisatienorm voorop. Deze opleidingen ontsnappen dus aan de rationalisatiedreiging.

- Het levensbeschouwelijk aspect. Dit is hoger al uitvoerig aan bod gekomen (in 3.2.5).

- Een andere afwijking betreft de knelpuntberoepen. De Commissie stelt dat elke opleiding die voorbereid op een knelpuntberoep als een uitzondering beschouwd moet worden. VVS bekommert zich over de concrete vertaalslag naar de praktijk. De VDAB-lijst van knelpuntberoepen is immers geldig voor gans Vlaanderen terwijl knelpuntberoepen vaak

sterk provinciaal en zelfs lokaal zijn gesitueerd. Hoe maak je de link van deze regionale en tijdelijke nood naar een bepaalde afgestudeerden? VVS pleit hier voor voorzichtigheid en voor een regionale differentiatie en lokalere invulling van het begrip knelpuntberoep.

Naast de vooropgestelde afwijkingen vindt VVS dat er een aantal belangrijke uitzonderingscriteria over het hoofd zijn geslagen.

- Zo vinden we de kwaliteit van het onderwijs een heel belangrijk afwijkingscriterium. Opleidingen die niet aan de kwantitatieve norm voldoen, maar blijken geven van kwalitatief hoogstaand onderwijs, zouden niet het voorwerp mogen worden van rationalisatie. Deze kwaliteitscriteria werden reeds hoger vermeld (3.2.7).

- Zoals hoger reeds vermeld zijn ook belangrijke service- opleidingen in studiegebieden die belangrijke hulpwetenschappen aanbieden voor andere opleidingen en ondersteuning voor het wetenschappelijke onderzoek, zoals wiskunde en statistiek, ethiek...

- Tot slot vinden we dat de diversiteit, zowel bij het docentenkorps als bij de studenten, een belangrijke afwijking moet vormen. Onderwijsinstellingen die er in hun onderwijsproces in slagen om de negatieve invloed van ongelijke startkansen en achterstellingsmechanismen te compenseren en gelijke kansen doorstroom en uistroom te realiseren, geven blijken van een kwaliteitsvol onderwijsproces. In het wetenschappelijk onderzoek zorgt diversiteit in het academisch korps voor verschillende/diverse invalshoeken. De aanwezige diversiteit leidt tot een verrijking van het onderwijslandschap en de wetenschappelijke activiteit. Zoals reeds gezegd mag rationalisatie niet leiden tot een vermindering van de aanwezige diversiteit en tot een verschraving van de hoger onderwijsgeledingen. Wanneer een opleiding verschillende doelgroepen aantrekt mag zij niet gerationaliseerd worden. De democratiseringsverdienste van de opleiding dient dus als belangrijk uitzonderingscriterium gehanteerd te worden. (zie 3.2.7)

Daarnaast stelt VVS zich vragen over wie deze afwijkingen zal toetsen en beoordelen. Wij vinden het enorm jammer dat er in het rapport geen aandacht wordt besteed aan de rol die de Erkenningscommissie hierin kan spelen. Nochtans is het onderzoeken van de macrodoelmatigheid van opleidingen is dé kerntaak van deze commissie. Het spreekt dan ook voor zich dat zij hierin een belangrijke rol moet krijgen. Ook stellen wij ons vragen bij de termijn van deze afwijkingen, met andere woorden hoe lang gelden de afwijkingen en dus hoe lang kan een opleiding zich als 'safe' beschouwen voor de rationalisatietenden?

4. LANDSCHAP EN STRUCTUURWIJZIGINGEN

4.1. NAAR EEN NIEUWE BINARITEIT EN INTERNATIONALE ANOMALIE?

Ook voor dit onderdeel vertrekt de nota vanuit twijfelachtige uitdagingen en een foute voorstelling van de uitgangssituatie. De BAMA-hervorming wordt in de inleiding voorgesteld als een vereenvoudiging naar een binair stelsel van professionele versus academische opleidingen – een inhoudelijk onderscheid dat zich, als het van de commissie afhangt, ook moet doorzetten in een institutionele tweedeling tussen hogescholen en universiteiten.

VVS betreurt dat de BAMA-hervorming hier verkeerd wordt voorgesteld. Inderdaad heeft Vlaanderen de Bolognahervormingen aangegrepen om eindelijk komaf te maken met de weinig transparante driedelige structuur van korte type hogeschoolopleidingen, lange type hogeschoolopleidingen van academisch niveau, en twee cycli academische opleidingen die werden aangeboden aan de universiteiten. Vooral het verschil in kwalificatieniveau tussen twee cycli hogeschoolopleidingen en twee cycli universiteitsopleidingen en de bijhorende subtiliteit van het onderscheid tussen 'van academisch niveau' en 'academisch', viel internationaal onmogelijk te vertalen en ook in Vlaanderen steeds moeilijker te verkopen. VVS en andere hoger onderwijsactoren hebben Bologna verwelkomd om eindelijk te komen tot één Vlaamse hoger onderwijsruimte met "easily readable and comparable degrees" en een systeem "essentially based on two main cycles". Het structuurdecreet vereenvoudigde de bestaande kwalificatiestructuur in het hoger onderwijs tot een binair systeem met slechts twee cycli en kwalificatieniveaus: de bachelor en de master. Hierin bevinden de programma's zich aan de verschillende zijden van het continuüm 'onderzoeksinitieënd'. Met onderzoeksinitieënd wordt niet enkel de concrete graad van onderricht in onderzoeksresultaten en onderzoeksmethodes bedoeld, maar evenzeer de algemene houding en mentaliteit die aangeleerd worden bij de benadering van de werkelijkheid en problemen die zich in deze werkelijkheid stellen. De opleidingen van één cyclus zijn minder onderzoeksinitieënd. Dit in tegenstelling tot de opleidingen van twee cycli die steeds in enige mate onderzoeksinitieënd zijn. Andere onderscheiden zijn onderwijskundig minder relevant. En al helemaal niet noodzakelijk in het licht van de gemaakte Bologna-afspraken. VVS heeft steeds sterk afkerig gestaan tegenover deze botte onderverdeling tussen professioneel en academisch hoger onderwijs. De werkelijkheid is immers veel complexer dan dat. Zo moet een goede opleiding geneeskunde/ tandarts/ kinesist of architect ook een sterke beroepsgerichte professionele component hebben. Vele academiserende hogeschoolopleidingen hebben ook nog steeds een sterk praktijkgerichte component die door de studenten overigens erg positief wordt gewaardeerd. Ook in het kunstonderwijs is een strikt onderscheid tussen professioneel en academisch weinig zinvol. Aan hogeschooldepartementen van één en tweecycli-opleidingen wordt bovendien steeds meer wetenschappelijk onderzoek verricht waardoor ook het criterium 'gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek' steeds minder het voorrecht wordt van de traditioneel academische opleidingen. VVS wil dat het toekomstige hoger

onderwijssysteem meer rekening houdt met deze continuümrealiteit en deze vertaalt in een minder binaire aanpak. Er moet vermeden worden dat een strakke tweedeling tussen professioneel en academisch onderwijs nieuwe muurtjes optrekt in de ééngemaakte Vlaamse hoger onderwijsruimte.

De voorgestelde nieuwe binariteit heeft dus weinig of niets van doen met de afspraken die er zijn gemaakt in het Bolognaproces. Het valt op dat de commissie elders 'nota neemt' van het feit dat het onderscheid tussen 'professioneel gerichte opleidingen' en 'academisch gerichte opleidingen' internationaal enkel nog in de ISCED classificatie van de UNESCO wordt gebruikt. Nieuwe kwalificatieraamwerken die zijn uitgewerkt door de Europese Commissie en in het kader van het Bolognaproces, leveren alvast geen steun voor deze nieuwe tweedeling. Andermaal dreigt Vlaanderen zich te isoleren door krampachtig vast te houden aan een internationaal steeds nietszeggender onderscheid.

4.2. NAAR EEN BINAIER HOGER ONDERWIJSSYSTEEM?

Waar de binariteit professioneel-academisch bij de uitdagingen in deel I al nauwelijks wordt beargumenteerd, geldt dat evenzeer voor deel II, dat deze tweedeling doortrekt in de institutionele onderwijsorganisatie. Deze overheveling van de geacademiseerde hogeschoolopleidingen naar de universiteiten wordt niet beargumenteerd maar geponeerd. De rest van deel II overloopt de technische mogelijkheden om deze structuurhervorming te realiseren: de bevoegdheden kunnen worden overgedragen via de associaties ofwel rechtstreeks.

VVS betreurt dat de commissie het niet nodig acht om een deftig democratisch debat op te zetten voor een organisatorische hervorming met een dergelijk grote maatschappelijke impact. In wat volgt proberen we daarom in te gaan op de zin en onzin van de argumenten die we erachter vermoeden.

4.2.1. Optimalisatie en rationalisering

Hoewel het volledige deel II niet tot de opdrachtsbepaling behoorde van de commissie die zich moest buigen over de optimalisering van het opleidingsaanbod, ziet de commissie in deze overhevelingsoperatie allicht een aantal rationaliseringsmogelijkheden.

- Overheveling naar de universiteiten zou het mogelijk maken om overlap tussen verwante studiegebieden weg te werken. De nota stelt echter expliciet dat de specificiteit van de opleidingen afkomstig uit de hogescholen niet mag worden opgeheven omdat dit een verarming zou betekenen. Er zijn dus blijkbaar slechts weinig opleidingen waar een fusie mogelijk is. De overlap tussen verwante studiegebieden moet worden weggewerkt door interne en externe afspraken binnen en tussen universiteiten. De vraag is of hiervoor de overheveling van de geacademiseerde hogeschoolopleidingen naar de universiteiten noodzakelijk is? Deze afspraken kunnen toch ook evengoed binnen de associatie worden gemaakt? Dit is namelijk één van de kernopdrachten van een associatie: het onderwijsaanbod rationaliseren door gezamenlijke opleidingen aan te bieden, afspraken te maken ivm afstudeerrichtingen, specialisaties en zwaartepuntvorming. Wat de afspraken betreffen tussen de universiteiten onderling is de winst al helemaal zoek.
- Wel zou het mogelijk zijn dat ondanks het behoud van de oorspronkelijke opleidingen en hun specificiteit docenten in beide kunnen lesgeven en er toch heel wat vakken gezamenlijk zouden kunnen aangeboden worden (verwevenheid). Echter, ook hier weer is deze winst niet mogelijk bij verschillende territorialiteiten.
- Overheveling naar de universiteiten zou een rationelere inzet kunnen betekenen naar personeel en infrastructuur (onderzoeks- en onderwijsinfrastructuur). Maar aangezien de overgedragen onderwijsbevoegdheid van de geacademiseerde opleidingen territoriaal beperkt blijft, zal er niet altijd een centralisatie mogelijk zijn. Dat geldt uiteraard vooral voor de associaties die nogal geografisch versprekt zijn en vele vestigingsplaatsen kennen. De rationaliserende impact hiervan is dus beperkt, tenzij de overheveling zou leiden tot een rondje campussen sluiten. VVS benadrukt echter dat de geografische spreidingsgraad van de academische bachelors niet mag verminderen. Anderzijds is de huidige capaciteit aan de universiteiten daarop niet voorzien waardoor de operatie gepaard zou gaan met grote investeringskosten.
- De overdracht van de onderwijsbevoegdheden aan universiteiten of associaties heeft een groot risico op proliferatie, hetzij op het oude universitaire grondgebied, hetzij op de oude hogeschoolvestigingsplaats. Omdat de studiegebieden aan hogescholen en universiteiten ondanks de soms grote inhoudelijke verwantschap niet dezelfde zijn, betekent overdracht van onderwijsbevoegdheid dat de universiteiten een nieuw studiegebied krijgen toegewezen waarbinnen ze ook nieuwe opleidingen kunnen gaan programmeren. Of dat universiteiten bij een fusie van opleidingen ook nieuwe opleidingen kunnen programmeren in het voormalige hogeschoolterritorium. De commissie wil dat tijdelijk onmogelijk maken. Op termijn zal het echter weinig rationalisering brengen.
- Fusies kosten doorgaans massa's geld op korte termijn. Onder andere de harmonisering van de personeelsstatuten zal handenvol geld kosten. Deze fusiekosten komen nog bovenop de 100 miljoen euro extra die de nota voorziet alleen al om de onderzoeksfinanciering op hetzelfde niveau te brengen. Er is zelfs geen idee van de grootteorde van de werkelijke fusiekost.

4.2.2. Responsabiliseren voor academisering

Een ander argument zou kunnen zijn dat de overheveling van de twee cycli hogeschoolopleidingen het academiseringsproces zou versnellen. Academisering van hogeschoolopleidingen gebeurt vandaag onder de paraplu van de associaties en in samenwerking met de universiteit. De universiteiten zijn dus medeverantwoordelijk voor het

welshagen van de academisering van de tweecycli hogeschoolopleidingen. Het is een vaak gehoorde klacht dat (niet alle) universiteiten deze taak voldoende ernstig nemen. Responsabilisering van de universiteiten voor het academiseringsproces was één van de redenen waarom het onderzoeksdeel in het universitaire deelbudget zo drastisch werd opgetrokken. Bij een overheveling van de twee cycli hogeschoolopleidingen naar de universiteiten zouden de universiteiten hierin allicht meer energie en middelen in investeren waardoor de kans stijgt op accreditatie van de geacademiseerde opleidingen. De nota plant de overheveling naar de universiteiten echter pas na 2012-2013 wanneer het academiseringsproces afgerond moet zijn en de opleidingen hun accreditatie al op zak hebben (of niet). Ook dit voordeel is dus twijfelachtig.

4.2.3. Transparantie en internationale herkenbaarheid

Een ander argument zou kunnen zijn dat het transparanter is om alle opleidingen met een academische gerichtheid aan te bieden aan de universiteiten en alle professioneel gerichte aan de hogescholen. Ook hier weer geldt dat de opdeling professioneel – academisch voor een groot stuk arbitrair is. Een organisatorische tweedeling is allicht simpel te vatten maar is daarom niet de beste operationalisering van de complexe realiteit. Transparantie ligt vooral in de BAMA-hervorming zelf die een einde stelde aan het verschil in kwalificatieniveau en het moeilijk te vatten onderscheid tussen 'academisch' en 'van academisch niveau'.

De academische hogeschoolopleidingen worstelden in het buitenland vooral met hun onbegrijpelijke titulatuur en kwalificatie en met het moeilijk te vertalen concept van 'hogeschool'. De BAMA-hervorming loste het eerste probleem op. In de feiten is ook het tweede probleem volledig aan het verdwijnen. De meeste hogescholen hanteren in het Engels al de titel *University College* of iets dergelijks, wat de internationale handicap inzake herkenbaarheid grotendeels heeft weggewerkt.

Het Bolognaproces begon met afspraken over een gemeenschappelijk kwalificatiekader van twee cycli voor het hoger onderwijs. Dat moest de vergelijkbaarheid en leesbaarheid van buitenlandse opleidingen en diploma's vergemakkelijken. Erkenning van buitenlandse diploma's en opleidingen worden zo mogelijk ongeacht het type instelling waaraan ze werden gehaald, zolang de verstrekkende instelling maar een accreditatie op zak heeft. Het Bolognaproces streeft immers niet naar eenheidsworst waarin één bepaalde onderwijsorganisatie wordt opgelegd maar wel naar een ééngemaakte Europese Hoger Onderwijsruimte die mobiliteit mogelijk maakt zonder daarvoor de eigenheid en diversiteit te moeten opgeven. Ook voor Vlaanderen streeft VVS naar een ééngemaakte hoger onderwijsruimte waarin plaats is voor een diversiteit van aanbieders.

Als er één gemeenschappelijk kenmerk is aan de recente onderwijsrevoluties, is het wel dat ze de aandachtsfocus verschuiven van de onderwijsaanbieder naar de student zelf en de te verwerven competenties. Kwalificatieraamwerken, EVC en EVK-procedures... maken deze revolutie mogelijk en zorgen dat de (internationale) arbeidsmarkt gemakkelijk zal kunnen beoordelen wat een kwalificatie waard is, ongeacht wanneer, op elke manier, in welk land of aan welke instelling de kwalificatie werd behaald. De structuurhervorming om de academische hogeschoolopleidingen over te hevelen naar de universiteiten, is in dat opzicht absoluut overbodig. In het licht van deze grote uitdaging om niet de aanbieders maar wel de afnemers meer centraal te stellen in het hoger onderwijs, is deze geplande organisatorische hervorming die jarenlang alle aandacht zal opeisen, overigens ook wat vreemd.

4.2.4. binariteit vs continuïteit

Zoals eerder gesteld is het enige echte onderscheidende criterium in programma's het criterium 'onderzoeksinitieënd' en niet het arbitraire en diffuse onderscheid professioneel/academisch. Bovendien geldt voor dat criterium een continuüm van minder naar meer onderzoeksinitiatie. Vaak wordt vergeten dat ook de korte type hogeschoolopleidingen moeten gestoeld zijn op actueel onderzoek en dat de twee cycli hogeschoolopleidingen vandaag nog een belangrijke professionele component hebben. Docenten geven vaak les in beide types opleidingen en zorgen zo voor kruisbestuivingen. Bovendien wordt ook aan professionele opleidingen onderzoek gedaan, bekostigd vanuit private en PWO-middelen (projectmatig wetenschappelijk onderzoek). Het onderzoek dat wordt verricht aan academiserende opleidingen verschilt met het universitaire onderzoek dat vaker fundamenteel is. Het associatie-experiment is net interessant omdat associaties het volledige spectrum van opleidingen én van onderzoek bijeenbrengt in één enkele structuur. Zo werden bruggen, schakelprogramma's, samenwerkingen en kruisbestuivingen mogelijk. En konden wetenschappelijke bevindingen gemakkelijk worden gedissemineerd naar de meer toegepaste onderzoeksvormen die bijdragen aan regionale ontwikkeling.

Een binair onderwijssysteem kan deze evolutie weer ongedaan maken. De twee uitersten van het continuüm riskeren terug uit elkaar te groeien. Wanneer de tweedeling professioneel/academisch wordt doorgetrokken in de onderwijsorganisatie dreigt die letterlijk en figuurlijk muurtjes op te trekken tussen de twee types opleidingen en de studenten en personeelsleden die ze bevolken. Het gevaar bestaat dat de huidige verwevenheid wordt doorgesneden. Dat kan een verarming zijn, zowel voor de overgeheveldde academische opleidingen die hun professionele praktijkgerichte component volledig dreigen te verliezen terwijl dat net een belangrijk studiekeuzemotief is voor studenten², als voor de professionele opleidingen die hun aansluiting op verdere wetenschappelijke ontwikkelingen kwijtspelen.

² Verhoeven, Jef, *Hogescholen en academisering*, verschenen in TORB, tijdschrift voor onderwijsrecht en beleid, nr 6, jg 2004-2005

4.3. UNIVERSITAIRE EXPANSIE NIEUWE STIJL?

De overhevelingsoperatie, of ze nu via de associaties verloopt of rechtstreeks, lijkt vooral in het voordeel van de universiteiten die op termijn hun marktaandeel, hun onderwijsbevoegdheden, hun budget en onderzoekerspotentieel gevoelig kunnen uitbreiden. De vorige universitaire expansie vond plaats in de zeventiger jaren en werd gestart om het hoger onderwijs te democratiseren. Deze belangrijke maatschappelijke keuze leidde tot de lokale verankering van universiteiten in *la Flandre profonde* - een evolutie die vandaag weer aanleiding geeft tot rationaliserings- en optimaliseringsoperaties. Morgen zullen de universiteiten vooralsnog hun marktaandeel met meer dan één derde kunnen uitbreiden – deze keer onder de vlag van de rationalisering. In tegenstelling tot de eerste universitaire expansie, dreigt deze zeer ingrijpende herstructurering dit keer plaats te vinden zonder bijhorend maatschappelijk debat.

Het universitaire overnamebod zal het hoger onderwijslandschap op nog een andere manier drastisch wijzigen. Na overheveling dreigen de universitaire machtsevenwichten voorgoed verleden tijd. De grootste universiteit kan zo haar toekomstige aandeel in het totaal aantal universiteitsstudenten laten groeien van 38 naar 42 procent en koste van de tweede grootste universitaire instelling (die daalt van 34 naar 32 procent). De andere universiteiten blijven ver achter. Eerder al betoogden we dat dergelijke scheefgetrokken machtsverhoudingen niet bevorderlijk zijn voor een gezonde concurrentie. Bovendien zal één enkele universiteit qua territoriale onderwijsbevoegdheid het monopolie krijgen over gans Vlaanderen. Alle andere universiteiten zullen min of meer regionaal verankerd blijven. De vraag is of zo een monopolie inzake onderwijsbevoegdheid niet strijdig is met het gelijkheidsbeginsel.

Geen van de in de nota vernoemde pistes lijkt immers veel ruimte te laten om nog van associatie/universiteit te veranderen wanneer de opleiding niet tevreden zou zijn met de dienstverlening en ondersteuning die de universiteit hen biedt in het academiseringsproces. De overheveling van academiserende opleidingen naar de universiteiten dreigt de associatiegrenzen definitief te betonnen in het Vlaamse hoger onderwijslandschap. Nochtans was de associatievorming één van de minder rationele mijlpalen in de geschiedenis van het streven naar een optimaal hoger onderwijsaanbod. Het concept van associaties was en is zeer goed, maar de uitwerking is weinig rationeel verlopen. Als men de overheveling van de academisch georiënteerde hogeschoolopleidingen toch nog zou willen doordrijven, dan moet ze regionaler gebeuren wil deze operatie een bijdrage leveren aan de rationalisering.

4.4. KOSTEN BATEN ANALYSE

De argumenten voor een overheveling van de academiserende opleidingen naar de universiteiten zijn weinig overtuigend. De voorgestelde binariteit tussen professioneel en academisch is inhoudelijk diffuus en internationaal achterhaald. De hervorming is niet nodig voor de transparantie en internationale herkenbaarheid van de geacademiseerde diploma's. Ze houdt een risico in op een verschraling van het opleidingsaanbod en dreigt de professionele bachelors een beetje verweesd achter te laten omdat alle energie en aandacht in de overhevelingsoperatie kruipt. De voordelen voor de student zijn bijzonder onduidelijk. De meerwaarde van de operatie in het licht van de rationalisering van het onderwijsaanbod is erg onzeker en het houdt zelfs gevaren in op proliferatie. Om de academisering een duwtje in de rug te geven en te zorgen dat de kwaliteit stijgt en accreditatie gehaald wordt, komt de operatie te laat. Bovendien dreigt het hoger onderwijslandschap definitief te worden gebetonneerd volgens weinig optimale ideologische breuklijnen. En tenslotte dreigt de hele operatie handenvol geld te kosten.

VVS denkt dat de baten zeker niet opwegen tegen de torenhoge kosten die met de hele overhevelingsoperatie gepaard gaan. Het hoger onderwijs zou haar tijd, energie en veel te schaarse middelen beter op andere, meer wezenlijke zaken moeten richten die de student ten goede komen. We denken dan aan de consolidering van de afgelopen hoger onderwijshervormingen (bama, flexibilisering), aan onderwijsvernieuwende operaties zoals de omschakeling naar competentiegericht werken en andere nieuwe benaderingen die de onderwijskwaliteit daadwerkelijk ten goede komen, aan het verder uitbouwen van het HBO en het kwalificatieraamwerk, aan de sociaal flankerende maatregelen die nodig zijn opdat dit rationaliseringsproces de toegankelijkheid van het hoger onderwijs niet vermindert, op de gigantische democratiseringsuitdagingen die de nieuwe doelgroepen aan het hoger onderwijs stellen...

4.5. ALTERNATIEVEN

VVS vindt de hele overheveling van de academiserende hogeschoolopleidingen naar de universiteiten niet strikt noodzakelijk en zelfs overbodig. Bovendien zijn er heel wat gevaren aan verbonden. VVS stelt daarom voor om ofwel de huidige constructie te behouden en te verbeteren, ofwel om bijkomende voorwaarden te verbinden aan de overheveling opdat deze daadwerkelijk zou bijdragen aan de rationalisering en optimalisatie van het hoger onderwijs. Hoe dan ook lijkt het ons nuttig om het academiseringsproces en de afsluitende accreditatie af te wachten vooraleer ingrijpende hervormingen door te voeren. Indien immers zou blijken dat deze over de volledige lijn negatief uitvallen, zijn er andere oplossingen nodig.

4.5.1. behoud van de huidige constructie

De associaties werden precies opgericht om de academisering mogelijk te maken van de twee cycliopleidingen. De hogescholen kunnen maar academische gerichte master diploma's afleveren onder de voogdij van de geassocieerde universiteit. De grootste uitdaging inzake academisering speelt zich af op het vlak van wetenschappelijk onderzoek. Om te vermijden dat onderzoek en de schaarse middelen hiervoor te zeer versnipperd zouden worden, wordt de onderzoeksonderbouw voor de academiserende opleidingen volledig georganiseerd vanuit de universiteit.

Een oplossing voor de verdere academisering van de twee cycli-hogeschoolopleidingen kan ook bestaan in het versterken van de associaties in deze ondersteunende en coördinerende rol ten aanzien van de academisch gerichte opleidingen aan de hogescholen. Een oplossing zou erin kunnen bestaan dat het volledige onderzoeksbeleid op associatieniveau wordt gelegd. Op die manier vermijdt men een gebrek aan coördinatie inzake onderzoek en versnippering van middelen. Onderzoek op associatieniveau organiseren zorgt er ook voor dat de discussie over de middelen voor de academisering van de hogeschoolopleidingen van twee cycli, niet verzandt in een wafelijzerpolitiek. Anderzijds zorgt het ervoor dat de hogescholen met academiserende opleidingen mee kunnen bewaken dat de middelen voor academisering daarvoor ook daadwerkelijk worden aangewend. Vandaag krijgen de universiteiten in hun basisfinanciering middelen voor het academiseringsproces maar hebben de hogescholen nauwelijks inspraak in of controle over de besteding. VVS pleitte er in het verleden al voor om op termijn de onderzoeksfinanciering uit de basisfinanciering te lichten en op termijn op associatieniveau uit te keren. De associaties zijn immers hoofdzakelijk tot stand gekomen op basis van een onderzoekslogica. Volgens VVS is de associatie op termijn het meest aangewezen niveau om schaalvoordelen te benutten omdat dit niveau enerzijds nog een voldoende stevige band heeft met de instellingen om de verstremgeling van onderwijs en onderzoek te garanderen en anderzijds kan vermijden dat het onderwijs stiefmoederlijk wordt behandeld en het kleinere broertje wordt door de erosie van het basisfinancieringsbudget.

De studenten pleiten voor het behoud van de associaties als vehikel om de twee cycli-opleidingen op academisch peil te houden. Dat neemt niet weg dat we vinden dat de associaties niet op een rationelere manier moeten worden georganiseerd. Zeker wanneer de middelen voor onderzoek en de onderzoeksinfrastructuur op associatieniveau worden uitgekeerd is een optimale besteding hier een noodzakelijke voorwaarde. Om schaalvoordelen te benutten inzake onderzoeksinfrastructuur is geografische nabijheid aangewezen.

4.5.2. voorwaarden voor overheveling

Als men de overheveling van de academisch georiënteerde hogeschoolopleidingen toch nog zou willen doordrijven, dan moet ze aan een aantal voorwaarden voldoen.

1. Overheveling van onderwijsbevoegdheid mag onder geen beding automatisch verlopen, buiten regering en parlement om. Vandaag zijn de onderwijsbevoegdheden vastgelegd per decreet: studiegebieden of delen ervan worden gekoppeld aan een bepaalde territoriale afbakening en toegewezen aan een hogeschool of universiteit. Deze toekenning van onderwijsbevoegdheden gebeurt via het parlement om zo het algemeen belang, een zekere geografische spreiding en de optimale besteding van de schaarse overheidsmiddelen te bewaken en garanderen. In geen geval mag dit worden omzeild door een delegatie van opleidingen via de associatie aan de universiteit. Deze operatie is dermate ingrijpend, dat ze zich onder geen beding langs buitenparlementaire weg en zonder democratisch debat mag voltrekken. Elke overheveling van opleidingen en onderwijsbevoegdheden moet bijgevolg passeren via Regering en Parlement. De overhevelingsbeslissingen kunnen na afloop van het academiseringsproces en de accreditatierondes worden gebundeld in één, hooguit twee decreten.

2. Overheveling van de tweecycli-opleidingen mag niet leiden tot machtsonevenwichten en tot monopolievorming. Indien de overheveling langs de associatiegrenzen loopt, leidt dit tot één enkele universiteit die geografisch verspreid zit over gans Vlaanderen en overal universitaire filialen kan openen. Alle andere universiteiten blijven geografisch beperkt. Dit monopolie dreigt het hoger onderwijslandschap ernstig te verstoren. In het geval van een gebrekkige regionale eenheid, mag de overheveling daarom onder geen beding een associatie-automatisme worden.

3. Overheveling moet gebeuren volgens de logica vereist door studiegebied en discipline. Als een universiteit steken heeft laten vallen in haar verantwoordelijkheid naar de academiserende opleiding, dan mag de opleiding niet worden verplicht om toch met dezelfde universiteit verder te gaan en er zelfs mee te fusioneren. De meerwaarde op onderwijs- en onderzoeksgebied moet hier primeren op instellings- en associatiebelangen. De keuze naar welke universiteit een opleiding wordt overgeheveld mag in geen geval een eenzijdige instellingsbeslissing of associatiedictaat zijn. Hier geldt geen associatie-exclusiviteit en evenmin een veto-recht.

4. Overheveling moet regionaler gebeuren wil ze een meerwaarde betekenen voor de optimalisering van het opleidingsaanbod en de rationele inrichting van het hoger onderwijslandschap. Wanneer de overheveling wil aanzetten tot het samenvoegen van gelijkaardige opleidingen, tot een grotere verwevenheid tussen verwante opleidingen waardoor opleidingsonderdelen voor verschillende opleidingen kunnen worden ingezet, tot een samengebruik en versterking van de aanwezige onderzoeks- en onderwijsinfrastructuur (labo's, bibliotheken etc) en schaalvoordelen inzake centrale diensten en studentenadministraties, dan moet ze een regionale logica volgen. Omdat in het verleden is gebleken dat een benadering vanuit de keuzevrijheid van de instelling, soms leidde tot keuzes die net de optimalisering van het aanbod onmogelijk moesten maken, dient er een procedure te worden ontwikkeld die recht doet aan deze regionale logica.

De procedure die VVS voorstelt is daarom de volgende:

- De tweecycli hogeschoolopleiding werkt een overhevelingsdossier uit waarin ze haar keuze voor een welbepaalde universitaire instellingen verantwoordt vanuit de meerwaarde inzake onderwijs, onderzoek en infrastructuur voor de geplande fusie. Dat gebeurt uiteraard samen met de universiteit van hun keuze.
- De overige instellingen uit de regio brengen advies uit over de overheveling van de twee cyli-opleiding. Ze motiveren hun advies vanuit de meerwaarde inzake onderwijs, onderzoek en infrastructuur voor de

desbetreffende opleiding. En in het bijzonder besteden ze aandacht aan de rationaliteit en optimalisering van de overheveling. Ze mogen in hun advies alternatieven formuleren en uitwerken.

- Overhevelingsdossier en adviezen uit de regio worden overgemaakt aan de erkenningscommissie die de overheveling op haar macrodoelmatigheid toetst. De erkenningscommissie adviseert de Vlaamse Regering in het concrete dossier. De Vlaamse Regering werkt op basis van deze gegevens een ontwerpdecreet uit dat de overdracht van de onderwijsbevoegdheden voor de twee cycliopleidingen regelt en in het parlement wordt goedgekeurd.
- De overheid giet deze procedure in een decretaal kader om te vermijden dat de overheveling kan gebeuren buiten elke democratische controle om.

4.5.3. toekomst associaties en professionele bachelors

Als de twee cycli hogeschoolopleidingen worden overgeheveld naar de universiteiten, verdwijnt de belangrijkste opdracht en eigenlijke bestaansreden van de associaties. Deze zijn immers opgericht om het academiseringsproces te begeleiden en de onderzoeksgebondenheid te organiseren. De vraag is of de associaties na de overheveling nog in hun huidige vorm en takenpakket moeten blijven bestaan.

Voor de toekomst van de professionele bachelors is een structurele samenwerking met de universiteiten echter cruciaal. Zoals geweten, maar absoluut onderbelicht in de nota Soete, kennen de professionele bacheloropleidingen een zeer democratische instroom, zijn ze bijzonder maatschappelijk relevant, van levensbelang voor de regionale ontwikkeling en zeer gegeerd op de arbeidsmarkt. De professionele bacheloropleidingen lopen het gevaar de pineut te worden in het hele overhevelingsverhaal. Een structurele samenwerking moet in de toekomst het voortbestaan en de verdere ontwikkeling garanderen van bruggen tussen de professioneel gerichte opleidingen en de masters. Deze schakelprogramma's zijn essentieel voor de onderwijsdemocratisering en om het aanwezige potentieel bij studenten tot zijn recht te laten komen. Anderzijds zijn de professionele bacheloropleidingen ook cruciaal in de regionale ontwikkeling en een essentiële schakel in de innovatieketen. Professionele bacheloropleidingen zijn de laatste stap in de concretisering en vertaling van de laatste wetenschappelijke ontwikkelingen naar de samenleving en de kmo's. Zonder een structurele band met de universiteiten kunnen ze hun rol in de kennisdisseminatie en -innovatie minder gemakkelijk waarmaken.

Eén oplossing zou erin kunnen bestaan om de professioneel gerichte bacheloropleidingen samen met de academiserende twee cycliopleidingen mee over te hevelen naar de universiteit. Echter is het onzeker en zelfs niet wenselijk dat de overheveling de geijkte associatiepaden zonder meer volgt, maar moet er voor deze laatste worden gekeken naar de opleidings en rationaliseringslogica. Vermits de overheveling geen associatieautomatisme mag zijn, is ook het volgen van de professioneel gerichte bacheloropleidingen dit niet. Ten tweede is het nogal vreemd om een hele fusieoperatie te starten met het argument van internationale transparantie. Als masteropleidingen aan een hogeschool moeilijk herkenbaar zijn, waarom zouden professioneel gerichte bachelors dat dan wel zijn aan een universiteit? Ten derde dreigt dit de taakomschrijving van de universiteiten drastisch te herzien wat internationaal ook niet erg verhelderend zal zijn. Tenslotte dreigt de regionale verankering en meerwaarde van de professionele opleidingen ook minder gemakkelijk organiseerbaar vanuit het centrale universiteitsniveau. Deze is dus verre van ideaal.

Een andere oplossing zou erin kunnen bestaan om een vorm van associaties universiteit-hogeschool te behouden maar deze te herdefiniëren vanuit de noden en behoeften van de professionele bacheloropleidingen. Schakelprogramma's uittekenen en verbeteren, studieoriëntering en heroriëntering, trajectbegeleiding enzoverder lijken daarbij cruciaal. Daarnaast moet samenwerking gericht zijn op het concreet vertalen van actueel onderzoek in maatschappelijke dienstverlening en projectmatig wetenschappelijk onderzoek, gericht op regionale ontwikkeling. De nieuwe samenwerking dient veel meer recht te doen aan de regionale noden en ontwikkeling. Aangezien in de nabije toekomst de hogescholen ook structurele bruggen zullen moeten bouwen met de verstrekkers van HBO-opleidingen in de omgeving en in het bijzonder met de CVO's die zich in consortia hebben georganiseerd, is het logisch dat de toekomstige structurele samenwerking hogeschool-universiteit deze regionale dynamiek niet doorkruist maar zich hierin inschakelt. Deze oplossing vergt een grondige herdenking van het concept en de contouren van de associaties vanuit de noden van de professionele bachelors. De overheid moet een kader uitwerken om de structurele samenwerking tussen hogescholen en universiteiten vorm te geven vanuit deze nieuwe uitdagingen.

5. CONCLUSIE EN VERDER?

Als conclusie sommen we de belangrijkste hiaten en knelpunten aangaande het Soete-rapport en het daarbij horende rationalisatiedebat nog eens op.

- Wat de spreiding betreft pleit VVS voor een fijnmazige spreiding zowel voor de professionele als voor de academische bachelors. Voor de masters geldt dit in veel mindere mate.
- VVS is voor docentmobiliteit ipv voor studentmobiliteit omwille van de studiekosten, andere drempels, de gigantische inefficiëntie en de minderwaardigheid van elektronische afstandsonderwijsvormen

- Het belangrijkste knelpunt, namelijk overlap en dubbelaanbod, wordt door de nota niet of nauwelijks aangepakt. VVS denkt dat opleidingen die twee of drie keer in dezelfde centrumstad worden aangeboden sowieso ook in de gevarenzone terecht komen en een regionaal rationalisatieplan moeten uitwerken.
- Levensbeschouwing als absoluut uitzonderingscriterium voor een lange lijst opleidingen zal het overaanbod en overlap niet verbeteren.
- De collectieve verantwoordelijkheid wordt niet uitgewerkt in het rapport. VVS wil deze oplossen door regionaal overleg en rationalisatieplannen op Vlaams niveau. Het is onduidelijk hoe de voorstellen van de commissie zich verhouden tot het financieringsdecreet.
- De kwalitatieve dimensie wordt enorm onderbelicht. Daarom lanceren we voorstellen tot kwalitatieve normen en afwijkingsgronden, die als vangnet kunnen fungeren voor die opleidingen die de kwantitatieve norm niet halen.
- Als de commissie monopolies niet wenselijk vindt, dan moet deze zorg ook worden uitgebreid naar machtsevenwichten. Gecontroleerde concurrentie kan een meerwaarde betekenen. VVS verkiest samenwerking boven concurrentie, ook internationaal.

Ook wat betreft het deel aangaande de vooropgestelde structuurhervormingen heeft VVS heel wat vragen en bedenkingen. De inhoudelijke meerwaarde is ons nogal onduidelijk, de winst op het gebied van rationalisering en optimalisering evenzeer, de argumenten inzake internationale herkenbaarheid en transparantie zijn weinig overtuigend en de beoogde binariteit dreigt een verarming te worden voor de academiserende opleidingen én voor de professionele bachelors. Tenslotte lijkt de geplande operatie de machtsevenwichten (als we daar nog van mogen spreken) grondig te verstoren en een verdere monopolievorming in de hand te werken. De voordelen lijken ons niet op te wegen tegen de nadelen. Daarom stellen we voor de bestaande constructie met de associaties te behouden en de associatiewerking te versterken door hen meer bevoegdheden toe te kennen op het vlak van onderzoek en ook de middelen op dat niveau te alloceren.

Indien er toch wordt overgeheveld vindt VVS dat hieraan heel wat voorwaarden moeten worden gekoppeld. De overheveling van onderwijsbevoegdheden mag niet overhaast gebeuren maar wel per decreet en via parlementaire weg. Het mag geen associatieautomatisme worden omdat dit tot monopolievorming leidt. De overheveling moet vooral gebeuren vanuit de meerwaarde voor de opleiding en discipline, op vlak van onderwijs, onderzoek en infrastructuur. Vanuit het perspectief van de rationele spending van overheidsmiddelen ligt een regionale logica voor de hand. VVS heeft ook nagedacht over een concrete procedure om deze principes te verankeren in de operatie. We denken dan aan een rol voor de Erkenningscommissie: de opleiding werkt een overhevelingsdossier uit en na een advies van de instellingen uit de regio, schrijft de Erkenningscommissie haar advies aan de regering, die een ontwerp van decreet schrijft. VVS benadrukt dat na overheveling ook de associaties grondig moeten worden herbekeken. Hun belangrijkste taak valt dan immers weg. Het concept en ook de contouren van de associaties moeten worden herdacht vanuit de noden voor de professionele bachelors.

Tot slot zijn we van mening dat de samenstelling van de commissie bijgestuurd moet worden aangezien we sterk de indruk krijgen dat veel van de gesignaleerde problemen voorkomen hadden kunnen worden met een evenwichtiger en meer democratische samenstelling. VVS pleit er dan ook voor deze commissie niet in de huidige samenstelling te laten verder werken maar het proces in democratische zin bij te sturen.